

WIKIPEDIA SOM LÄRKONTEXT – ETT RESONEMANG OM HUR ENGAGEMANGET I WIKIPRODUKTIONEN BIDRAR TILL DET LIVSLÅNGA LÄRANDET

Maria Mattus

ABSTRACT

The world's largest user generated wiki encyclopedia Wikipedia attracts a lot of users – not only as readers, but as contributors. A global survey has shown that the contributors' motives often are related to aspects of sharing knowledge (Glott, Schmidt & Ghosh 2010). This suggests that Wikipedia is a place for learning and that the engagement can lead to competencies that become part of the individuals' lifelong learning. The intention here is to show how Wikipedia might work as a context for learning and how the engagement on Wikipedia becomes part of the individuals' lifelong learning. Examples from three Featured Articles on the Swedish Wikipedia – the articles *Fri vilja* [*Free will*], *Fjäll* [*Fell*] and *Edgar Allan Poe* – are used as the point of departure for a reasoning about learning with Wikipedia. Concepts from Ramsden's (2003) model of the logical structure of approaches to learning are applied to describe Wikipedia as a learning context. The model presents two main approaches to learning: one dealing with the *structure* (*how*), and the other with the *search for meaning* (*what*). Originally, this model focused on students' approaches to learning, but in this case, it works as a source of inspiration. Further aspects to be taken into consideration here: the users' collaboration and co-production, different roles and actions, and the articles' development.

Keywords: Wikipedia, informal learning, structure, meaning, holistic/atomistic, surface/deep

MARIA MATTUS

Fil.Dr, universitetslektor i medie- och kommunikationsvetenskap
Högskolan för lärande och kommunikation, Högskolan i Jönköping
Box 1026, 551 11 Jönköping
E-post: maria.mattus@hik.hj.se
Telefon: 036-101467, 070-1713533

INLEDNING

Den användargenererade wiki-encyklopedin Wikipedia lanserades 2001. Fram till idag har mer än 40 miljoner personer varit delaktiga vid produktionen (Wikimedia, 2013). Detta frivilliga och ideella arbete ligger i linje med upplysningstidens gamla vision om att samla allt mänskligt vetande på en plats. Med sin slogan "den fria encyklopedin som alla kan redigera" betonar Wikipedia att uppslagsverket ska vara fritt tillgängligt för alla; Wikipedia eftersträvar en stor bredd bland bidragsgivarna och bjuder in såväl experter som amatörer till den gemensamma skapandeprocessen.

Uppslagsverket som möter Wikipedias läsare på Internet utgör dock bara ett yttersta skikt – under denna yta döljer sig ett komplext, kreativt och kommunicerande samhälle. Som lärkontext erbjuder Wikipedia många möjligheter och en stor mängd potentiella uppgifter relaterade till skapandet av uppslagsverket. Samtidigt med den konkreta produktionen av artiklar pågår diskussioner på en metanivå, bland annat på artiklarnas diskussionssidor, om innehåll, framställning, tolkningsföretäden med mera. Wikipedia möjliggör för individen att själv uppfatta och forma sina uppdrag så att insatserna passar hans/hennes intressen och förutsättningar. Engagemanget på Wikipedia kan ingå som en del av det livslånga lärandet och resultera i olika former av lärande – såväl avsiktligt och planerat som oavsiktligt och spontant.

På användargenererade forum som Wikipedia flyter rollerna som *producenter* [*producers*] och *användare* [*users*] ofta ihop till *producers* (Bruns, 2008). Den deltagarbaserade samproduktionen kan därmed kallas för *produsage*. Om de traditionella uppslagsverken främst går att betrakta som en produkt så är wiki-encyklopedierna snarare en *process* i vilken artiklarna redigeras fram och tillbaka utan att någonsin bli färdiga (Shirky, 2008).

Delaktigheten i produktionen av Wikipedias artiklar handlar till stor del om att konstruera och förmedla kunskap, men också om att förstå produktionens villkor. Samspelet omkring kunskapsproduktionen möjliggör såväl ett personligt som kollektivt lärande. Avsikten här är att synliggöra hur Wikipedia kan fungera som lärkontext vid artikelskapande och därmed bidra till det livslånga lärandet. Artikelns resonemang omkring lärande utgår från exempel på användarinsatser och från begrepp hämtade från Ramsdens (2003) modell (se figuren).

WIKIPEDIAS KONSTRUKTION OCH GRANSKNINGSPROCESS

Vid skapandet av wiki-encyklopedin Wikipedia samverkar användarna för att organisera och sammanlänka kunskap. Wiki-encyklopedierna tillhör en relativt ny form av uppslagsverk, möjliggjorda av *wikin* som är en databas konstruerad för att användarna själva ska kunna skapa och redigera innehållet i den. Wikitexten är en utveckling av hypertexten, och gör det möjligt att länka olika texter (även ljud och bilder) till varandra för att uppslagsverkets artiklar och sökord ska ingå i ett större sammanhang. I Wikipedias artiklar används blåmarkerade länkar till befintliga artiklar i uppslagsverket, och rödmarkerade länkar till artiklar som ännu inte

påbörjats – när någon har upptäckt ett begrepp som bör finnas med i uppslagsverket, men som ingen ännu skrivit om. Förutom de *interna länkarna*, inom Wikipedia, så förekommer *externa länkar* till källor på webben i övrigt.

På Wikipedia får användarna skriva fritt, vilket medför att tillvägagångssättet skiljer sig från de traditionella uppslagsverkens. Istället för att använda modellen *filter and then publish* med expertgranskade publikationer, så utgår Wikipedia och många andra wiki-encyklopedier från *publish and then filter* med självuutsedda granskare av redan utlagda texter (Shirky, 2008). Efter nominering och granskning kan artiklar med hög kvalitet erhålla utmärkelsen *Utmärkt Artikel*. Utifrån att granskningen utförs av andra förhållandevis jämställda användare så kan processen, åtminstone i vissa avseenden, jämföras med den akademiska världens *peer-review*.

ANVÄNDARE OCH ANVÄNDARES MOTIV TILL DELTAGANDE

Wikipedias *användare* kan delas in i två huvudkategorier: *Läsare* som enbart söker information i uppslagsverket, och *bidragsgivare* som på något sätt aktivt deltar i produktionen. Till den senare kategorin hör *registrerade användare* som är verksamma under egenvalda användarnamn, *oregistrerade användare*, eller *IP-användare*, som uppträder mer anonymt med datorns IP-nummer synligt istället för användarnamnet, samt *robotar*, även kallade *botar*, som är datorprogram konstruerade för att utföra mer rutinartade åtgärder. Föresättningsvis hänförs här begreppet *användare*, om inte annat anges, till de individer som är bidragsgivare.

I den första globala studien av Wikipedias användare, gjord av United Nations University, framträder två huvudsakliga motiv (flera motiv har kunnat anges av varje respondent) till bidragsgivarnas engagemang – önskan om att dela med sig av sina kunskaper och själv kunna bidra (73 procent), samt upptäckandet av felaktigheter som man vill rätta till (69 procent) (Glott, Schmidt & Ghosh, 2010). Enligt studien lägger den genomsnittliga bidragsgivaren ner 6,4 timmar i veckan på att skapa innehåll, något som görs frivilligt och utan ekonomisk ersättning (Glott & Ghosh, 2010). Bland läsarna, som enbart söker information, är de mest framträdande motiven till att inte medverka aktivt, att de inte anser sig ha tillräckliga kunskaper för att bidra (53 procent), samt att de inte ser något personligt behov av att delta i produktionen utan är nöjda med att enbart läsa i Wikipedia (45 procent) (Glott et al., 2010).

WIKIPEDIA I VARDAGSLÄRANDET

Begreppet *livslångt lärande* (*lifelong learning*) introducerades av UNESCO i slutet av 1960-talet, och innefattade en helhetssyn på lärande som kom att bredda uppfattningen om hur olika aktiviteter ständigt bidrar till vårt lärande (Gougoulakis & Borgström, 2006; OECD, 1996). Det livslånga lärandet delas in i två dimensioner: en *livslång* som betonar att lärandet sker under hela livet, och en *livsvid* som syftar på omfattningen av lärande kontexter under livets gång. Beroende på miljö och sammanhang kan lärandet vara *formellt*, *icke-formellt* eller *informellt*. Det

formella lärandet sker inom utbildningssystemet och ligger på struktur- och institutionsnivå, medan det icke-formella och informella lärandet främst utgår från individen. Ansvaret förskjuts från den offentliga sfären till den egna privata sfären där personen själv styr över sitt lärande. I vilken utsträckning det livslånga lärandet förverkligas beror bland annat på individens förutsättningar, kapacitet och motivation att lära. För individen är det informella lärandet något naturligt och vardagligt under livets alla skeden, och engagemanget på Wikipedia kan ingå bland de oändligt många självvalda aktiviteter som på något sätt bidrar till lärandet. Precis som vid många andra vardagliga aktiviteter där lärande kan äga rum bestämmer Wikipedias bidragsgivare själva över sitt engagemang, över insatsen som ska utföras, samt vid vilken tidpunkt. Detta ligger i linje med det *självstyrda informella* lärandet.

Lärandet i sig behöver inte uppfattas som det primära målet av bidragsgivarna – att engagemanget på Wikipedia bidrar till nya kunskaper och färdigheter kan till och med ses som en bieffekt. Vid det informella lärandet kan individen sakna en tydlig bild av vad han/hon vill lära sig, men sporras till lärande genom sitt engagemang (Smith, 2014). Ellström (1996) påpekar att den största delen av det informella lärandet sker på ett omedvetet plan som en sidoeffekt av andra aktiviteter. Detta gör att även begreppet *oavsiktligt lärande [incidental learning]* är relevant här, det vill säga att lärandet inte är planerat utan snarare uppstår som en oförutsedd följd av aktiviteten. Wikipedias deltagare tycks främst vara motiverade av att tillföra information och förbättra artiklarna, och tänker inte nödvändigtvis på att det egna lärandet gynnas vid dessa aktiviteter. Det informella lärandet kan innefatta ett oavsiktligt lärande, exempelvis när det uppstår problem som behöver lösas (Marsick & Watkins, 2001). Enligt Marsick och Watkins kan vissa förutsättningar hos individen gynna ett oplanerat lärande, exempelvis ett reflekterande förhållningssätt, en förmåga att se möjligheter och lösningar, samt ett kreativt tänkande. Styrkor som Wikipedias användare kan ha nytta av, och som kan underlätta lärandet, är en nyfikenhet och uppmärksamhet för att upptäcka informationsluckor, utvecklingsmöjligheter och felaktigheter, samt en kommunikativ förmåga för att i samverkan med andra användare förhandla om och bidra till att innehållet får encyklopedisk relevans. Användarna måste ta egna initiativ även om någon annan kan ha formulerat uppdraget, till exempel att utveckla en påbörjad artikel. Faktorer hos individen som kan försvåra engagemanget på Wikipedia, och även vara ett hinder vid lärandet, är kognitiva och/eller språkliga begränsningar – antingen att uttrycka sig på det egna modersmålet eller på andra språk. Går det dock att förmedla själva innebörden så kan andra med mer språklig finess ta över – det är en av Wikipedias styrkor. Till språkliga aspekter hör även kännedom om den encyklopediska artikelns språk och struktur. Andra hinder för lärande kan relateras till tekniska eller tillgänglighets aspekter som bland annat kan omfatta censur eller filterfunktioner.

ARTIKLARNAS UTVECKLING

Användarnas insatser och interaktionen på Wikipedia kan ta sig olika uttryck delvis beroende på i vilken utvecklingsfas artikeln befinner sig. Gorgeon och

Swanson (2011) beskriver hur artiklarna genomgår tre faser: först en *knoppningsperiod* [*germination period*] i vilken användarna definierar uppslagsordet, därefter en *tillväxtperiod* [*growth period*] som innebär en aktiv tid varunder artikeln utvecklas innehållsligt och omfångsmässigt, och avslutningsvis en *mognadsperiod* [*maturity period*] då aktiviteten avtar och fokus förflyttas mot mer avgränsade, ofta språkliga, textredigeringar. De olika utvecklingsfaserna under artikelproduktionen ställer olika krav på individen och kan resultera i olika erfarenheter och lärdomar. Under den inledande fasen kan individens förmåga att se behov och att påbörja rudimentära artiklar, så kallade *stubbar*, utvecklas. Nästa period medför en förskjutning mot ett mer faktamässigt sökande varvid förståelsen för fenomenet (uppslagsordet), men också den encyklopediska relevansen och det källkritiska förhållningssättet, utgör viktiga inslag som kan utveckla deltagaren. Den avslutande fasen inriktas mer mot att artikeln ska få en passande språklig dräkt och utformning. Genom sitt engagemang under en eller flera faser kan individen erhålla kunskaper som även underlättar hanteringen och förståelsen av information i andra sammanhang både i privat- och arbetslivet. Även om individerna utför momenten på ett relativt likartat sätt så kan upplevelsen och lärandet vara olika, och därför kommer insatser som bidrar till produktionen av artiklar att diskuteras utifrån en teoretisk modell hämtad från Ramsden (2003).

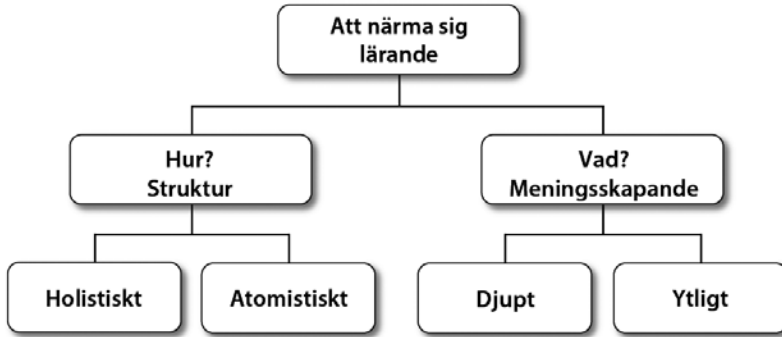
RAMSDENS MODELL: STRUKTURELLA OCH MENINGSSKAPANDE ASPEKTER VID LÄRANDE

Modellen (se figuren) och begreppen i den presenterade modellen har ursprungligen utvecklats i avsikt att öka förståelsen för studenters närmande till lärande vid lösandet av specifika uppgifter i formella utbildningssammanhang (Ramsden, 2003: 44). Utgångspunkten i Ramsdens modell är att närmandet vid en lärsituation berör relationen mellan den lärande individen och uppgiften som utförs. Denna relation innefattar även individens uppfattning av situationen och individen i lärsituationen.

Enligt Ramsden kan individen närma sig en uppgift på olika sätt, och modellen beskriver närmandet i termer av *strukturellt* (*hur*) och *meningsskapande* (*vad*). Den *strukturella aspekten* fokuserar på struktur, organisation och sammanhang, denna aspekt kan vidare delas in i en *holistisk* och en *atomistisk* sida. Den *meningsskapande aspekten*, som innebär att individen lyfter fram skapandet av innebörd och mening, har en *djup* och en *ytlig* sida (Marton & Säljö, 1997; Ramsden, 2003). Marton (1988) framhåller att det handlar om vad uppgiften representerar för den lärande, och att detta innebär att förhållningssättet till en och samma uppgift kan vara olika.

Här blir utgångspunkten att reflektera utifrån användarnas självvalda uppgifter, alltså insatser som går att se i artiklarnas historik och i olika artikelversioner. Individernas erfarenheter eller upplevelser av lärande studeras inte, utan resonemanget avser att lyfta fram hur deltagarnas förhållningssätt till olika uppgifter kan variera och därmed leda till olika slags lärande. Modellen används som en inspira-

tionskälla och tillämpas förhållandevis fritt, och även om den inte används för sitt ursprungliga syfte så kan begreppsapparaten möjliggöra ett resonemang omkring användarnas insatser utifrån ett lärandeperspektiv.

Figur: Modell som beskriver närmandet till lärande enligt Ramsden (2003, s. 44).

ANVÄNDARES INSATSER UTIFRÅN TRE ARTIKLAR PÅ WIKIPEDIA

Resonemanget omkring användarnas insatser bygger på exempel från tre artiklar hämtade från den svenska språkversionen av Wikipedia: *Fri Vilja*, *Fjäll* och *Edgar Allan Poe*. Artiklarna är innehållsmässigt olika, men har valts från en lista över svenska Wikipedias *Utmärkta Artiklar* där samtliga tillhör kategorin *Kultur* (Wikipedia, 2011). De har erhållit utmärkelsen *Utmärkt Artikel* och anses därmed uppfylla Wikipedias kvalitetskriterier avseende innehåll, format och läsbarhet. Denna status har endast ett fåtal av Wikipedias artiklar – i december 2012 bara 1,24 promille av artiklarna på svenska Wikipedia (Wikipedia, 2013).

Det är möjligt att studera artiklarnas utveckling ur olika perspektiv. Betoningen här ligger främst på att reflektera omkring vad för slags lärande olika insatser och närmanden kan leda till främst för individen, men också ur ett större perspektiv. Ramsdens modell får inspirera till ett resonemang omkring vad insatserna på Wikipedia kan leda till för lärande antingen mer avgränsat eller som en mer påtaglig del av det livslånga lärandet.

Wikiformatet gör att alla artikelversioner är tillgängliga och att artiklarnas utveckling går att följa över tid. De tre artiklarna, påbörjade 2003/2004, har följts till och med gjorda redigeringar under 2012. En artikels historiksida ger en översiktlig bild av de olika insatser, eller redigeringar, som gjorts sedan artikeln startade, den har även länkar till alla artikelversioner – till ett ofta omfattande material då flera hundra versioner kan finnas. Här har artiklarna främst använts för att identifiera framträdande händelser, exempelvis olika former av användarinsatser och förekomst av vandalism.

DE TRE ARTIKLARNA – UTVECKLING OCH INSATSER

De tre artiklarna, som bidrar med exempel presenteras här för att visa hur artikelproduktionen kan gå till. Beskrivningarna, som utgår från Gorgeon & Swansons (2011) tidigare nämnda tre utvecklingsfaser knopningsperioden, tillväxtperioden och mognadsperioden, avser att ge det efterföljande resonemanget omkring användarnas insatser och möjliga förhållningssätt en inramning och ett sammanhang.

1. Artikel: Fri vilja

Artikeln *Fri vilja* påbörjades den 4 september 2004 och fick utmärkelsen *Utmärkt Artikel* den 15 maj 2008. Vid slutet av 2012 hade artikeln redigerats totalt 209 gånger, då hade totalt 95 användare varit engagerade och av dessa var 46 (48 procent) registrerade användare, 13 (14 procent) oregistrerade användare, och 36 (38 procent) robotar. Artikelstorleken var då 73 450 bytes.

2. Artikel: Fjäll

Första redigeringen i artikeln *Fjäll* gjordes den 29 september 2003, och den blev utsedd till *Utmärkt Artikel* den 15 maj 2008. Artikeln hade redigerats 165 gånger vid slutet av 2012. Redigeringarna var gjorda av sammanlagt 86 användare, av dessa var 56 (65 procent) registrerade användare, 22 (26 procent) oregistrerade användare och 8 (9 procent) robotar. Artikelns storlek uppgick till 27 086 bytes.

3. Artikel: Edgar Allan Poe

Artikeln om författaren *Edgar Allan Poe* skapades den 1 december 2003, och fick utmärkelsen *Utmärkt Artikel* den 17 januari 2008. I slutet av 2012 hade artikeln redigerats 457 gånger av sammanlagt 227 användare – av 91 (40 procent) registrerade användare, 84 (37 procent) oregistrerade användare och 52 (23 procent) robotar. Artikelns storlek var då 59 754 bytes.

Artiklarnas knopningsperiod – inom ramen för den inledande fasen, den så kallade *knopningsperioden*, initieras och påbörjas vad som ännu är att betrakta som rudimentära artiklar. Utvecklingen kan gå långsamt de första åren med mer sporadiskt förekommande redigeringar. Den allra första versionen av artikeln *Fri Vilja* bestod av 56 ord, bland dessa fanns fem blå länkar (till artiklar om *filosofi*, *religion*, *förnuft*, *determinism* och *existentialism*). Artikeln skapades av användaren *TKU* (som senare bytte användarnamn till *Yvwv*). Under de två första åren förekom endast enstaka mindre insatser, bland annat att robotar skapade länkar till motsvarande artiklar på andra språkversioner av Wikipedia. Texten till den första artikelversionen av *Fjäll* skrevs av användaren *BL* och hämtades från uppslagsverket *Nordisk Familjebok*. Artikeln utvecklades långsamt under de tre första åren – i genomsnitt förekom bara en redigering per månad. Artikeln *Edgar Allan Poe* skapades inledningsvis av en anonym användare, och innehöll endast sex ord: "Skräckromantikens fader, föddes i USA 1809". En timme senare utvidgade användaren *Max* texten till att omfatta 42 ord. Därefter förflöt tre månader utan att något nytt tillfördes, och sedan ytterligare tre månader till nästa redigering.

Artiklarnas tillväxtperiod – under denna fas utvecklas artiklarna betydligt och växer både avseende volym och substans. Här kan drivande individer dyka upp och tillföra såväl text som bildmaterial. Dessa individer kan inspirera andra användare till att utföra kompletterande insatser som berör struktur och anpassning till wikiformatet. Vandalism i olika former kan uppträda under denna fas. Med start i april 2007, och under en tiomånadersperiod framåt, redigerade användaren *Huesos* artikeln *Fri vilja* 24 gånger och tillförde därvid en betydande mängd faktabaserad text. Samma år engagerade sig även användaren *Popperipopp*, och under en tid arbetade dessa två användare parallellt. I januari 2008 utvidgade dock *Popperipopp* ensam artikeln och lade under loppet av ett dygn till närmare 70 tusen bytes (från 4 610 till 73 923 bytes). I mars 2007 började användaren *Lapplänning* redigera artikeln *Fjäll*, först i en mindre skala, men tillförde sedan i mars 2008, vid ett enskilt redigeringsstillfälle, avsevärda textmängder (23 688 bytes). Under samma tidsperiod redigerades artikeln även av användaren *Svjo* som bland annat bidrog med språkliga bearbetningar. Artikeln vandaliserades första gången i oktober 2007 då en anonym användare lade in "Korv med två kilo bröd och ketchup" under rubriken *Geologi*; detta upptäcktes och togs omgående bort av användaren *Tulpan*. Aktiviteten på artikeln *Edgar Allan Poe* ökade i juli 2005 då användaren *Nicke L* började översätta texter från den engelskspråkliga versionen av artikeln. Sammanlagt bidrog *Nicke L* med 55 redigeringar. Under andra halvan av 2007 och i början av 2008 gjorde användaren *Aleph* ett flertal redigeringar, men blev sedan blockerad.

Artiklarnas mognadsperiod – fasen innebär att artiklarnas tillväxt avtar då innehållet nått en viss mättnad. Redigeringarna inriktas mer mot att förbättra strukturen och språket. När artikeln *Fri vilja* nominerades till *Utmärkt Artikel* i april 2008 hade *Popperipopp* avslutat sitt arbete. I oktober 2009 inträffade ett allvarligt fall av vandalisering då användaren *Arene* ersatte allt innehåll med nonsensuttryck. Användaren *Tegel* återställde dock omedelbart artikeln. Därefter, fram till årsslutet 2012 gjordes mer sporadiska redigeringar som i huvudsak innebar smärre justeringar i texten. Ett allvarligt fall av vandalism drabbade artikeln *Fjäll* i april 2008 då en anonym användare tog bort allt innehåll. I kommentaren på artikelns historiksidan förklaras detta agerandet: "Fakta från min pappas jobb". Artikeln återställdes och nominerades av användaren *Yvww* till *Utmärkt Artikel* i maj 2008. Därefter redigerades artikeln flera gånger av *Yvww* samt av *Lapplänning*, båda bidrog till såväl språkliga som innehållsliga förändringar. Efter utmärkelsen lämnades artikeln orörd under tre månader fram till nästa fall av vandalisering då obscena ord lades in. Liknande former av vandalism inträffade ytterligare några gånger, därutöver raderades hela artikeln vid två tillfällen. Bortsett från återställandet efter de oönskade redigeringarna, så förekom endast mindre redigeringar fram till årsslutet 2012. Även artikeln *Edgar Allan Poe* nominerades av användaren *Yvww* till utmärkelsen *Utmärkt Artikel* vilket skedde i januari 2008. I mars 2010 startade användaren *Gegik* att redigera och tillförde en del nya uppgifter. Artikeln har utsatts för vandalism ungefär 50 gånger genom att nonsensord eller obscena uttryck lagts in, och/eller att texten helt eller delvis har tagits bort. Troligtvis är det samma oregistrerade användare (samma IP-nummer uppges) som vid åtta tillfällen

gjort redigeringar som kan betraktas som vandaliseringar. Ytterligare en form av sabotage är att felaktig information har lagts in – en gång ersattes Edgar Allan Poes riktiga födelseår med ett inkorrekt årtal.

MODELLENS ASPEKTER OCH ANVÄNDARNAS INSATSER

För att återkoppla till Ramsdens (2003) modell som presenterats tidigare (se figuren), så ska inte de aspekter som ställs mot varandra betraktas enbart som dikotomier. Modellens ytterligheter kan till och med förekomma parallellt, och som Ramsden påpekar, i praktiken smälter aspekterna inte sällan samman. På Wikipedia går det i en användares redigering av en artikel samtidigt att se inslag som kan hänföras både till den *strukturella* (hur) och den *meningsskapande* (vad) aspekten, exempelvis när användaren vid redigeringen tillför ny text (meningsskapande) och samtidigt länkar begreppen i denna text till befintliga artiklar (strukturellt) via *blå länkar* eller markerar dem som *röda länkar* till sökord där artiklar ännu saknas – de senare avser att fungera som en slags inbjudan så att den som ser röda länkar ska initiera nya artiklar i den ständigt pågående utbyggnaden av wiki-uppslagsverket. När en användare lägger in länkar i en text så placeras den in i en struktur och ett sammanhang som sträcker sig längre än till den aktuella artikeln, eller till det textsegment, som själva redigeringen avser. Hypertextstrukturen gör att artiklarnas innehåll blir en del av ett större kunskapssammanhang och underlättar för den enskilda användaren som önskar vidga eller fördjupa sitt kunnande. Hypertextens ickelinjära funktioner möjliggör ett individuellt och flexibelt informationssökande som är användbart i många av dagens digitalt baserade kontexter.

Här följer ett resonemang om hur Wikipedias användare relaterat till den strukturella aspekten kan ha ett holistiskt eller atomistiskt förhållningssätt, samt relaterat till den meningskapande aspekten kan ha ett ytligt eller djupt förhållningssätt till de uppgifter som de utför. Vidare berörs hur förhållningssättet kan inverka vid ett informellt lärande samt vad som kan utgöra erfarenheter i det livslånga lärandet.

RESONEMANG OMKRING DEN STRUKTURELLA ASPEKTEN – HOLISTISKT OCH ATOMISTISKT NÄRMANDE

Det strukturella förhållningssättet kan vara *holistiskt* och utgå från ett helhetstänkande, eller *atomistiskt* det vill säga mer inriktat på detaljer. Ett vidgat, mer övergripande, förhållningssätt kan stärka individens förståelse för olika slags fenomen och dess sammanhang. Användaren kan förstå Wikipedia som ett övergripande koncept, eller en konstruktion, där varje bidrag ingår i ett större sammanhang – relaterat till den mest extrema versionen kan användaren betrakta det egna bidraget som en del av en global och oändligt utvecklingsbar framställning över mänskligt vetande. Det atomistiska närmandet speglar ett mer avgränsat och jordnära förhållningssätt till den utförda insatsen, och tillskriver den omgivande kontexten mindre betydelse. Relaterat till det livslånga lärandet kan individen genom att vara vidsynt vid sitt engagemang på Wikipedia utveckla sin förståelse för egna och andras synsätt, samt skapa ett eget förhållningssätt som även är överförbart till andra sammanhang.

Användarna *Yvww* och *Nicke L* har bidragit till samtliga tre artiklar som berörs här, samt, enligt användarstatistiken, vardera gjort över 80 000 redigeringar på svenska Wikipedia vilket placerar dem bland de mest aktiva deltagarna (Wikipedia, 2012). Utöver deras mer kvantitativt inriktade prestationer så uppvisar insatserna en stor variation – omfånget och bredden av insatser pekar mot att de troligtvis kan se det stora perspektivet även i arbetet med små detaljer.

Sett utifrån ett strukturellt perspektiv kan en helhetsinriktad användare göra språkliga korrigeringar utifrån ett omfattande intresse för språkets betydelse, eller på ett mer detaljinriktat plan upptäcka och rätta enstaka stavfel.

En artikel behöver bearbetas och anpassas till Wikipedias struktur och stil, det vill säga *wikifieras*, av användare som innehar denna kunskap eller är villiga att lära sig utifrån de instruktioner som finns tillgängliga. En användare som närmar sig denna typ av uppgifter ur ett holistiskt perspektiv kan göra det med en övergripande förståelse för wiki-miljöns särart och konstruktion. Samma uppgift kan utföras av en användare som utifrån ett mer atomistiskt perspektiv främst fokuserar på den enskilda uppgiften, till exempel att lägga till en länk i en artikel just för att denna länk saknas. Perceptionen av wiki-encyklopedin som genre kan skilja sig åt, och den mer helhetsinriktade användaren utvecklar insikter om vad som är utmärkande för genren, exempelvis tillämpningen av det encyklopediska språket eller anspråket rörande referenser till tillförlitliga källor för att belägga uppgifterna.

Ur kvalitetshänseende kan användaren ha en uppfattning om vilka kriterier som bör uppfyllas för att en artikel gå att tillskriva god kvalitet. Ett holistiskt närmande inkluderar en förståelse för kriteriernas innebörd och hur de på ett mer generellt plan går att tillämpa på Wikipedias artiklar. På ett än mer övergripande plan så avser granskningsprocesserna att stärka Wikipedias trovärdighet, det vill säga uppfattningen om källans egenskaper, och markera att Wikipedia innehåller artiklar som ur kvalitetshänseende är jämförbara med expertproducerade artiklar i de traditionella uppslagsverken. Av de tre artiklarnas historik framgår att samma person, användaren *Yvww*, har nominerat samtliga artiklar till utmärkelsen *Utmärkt Artikel* trots deras skiftande innehåll. Därefter har självutnämnda granskare bedömt artiklarna. Användarna *Ronny* och *xenus* har granskat och stöttat nomineringarna för de båda artiklarna *Fri vilja* och *Fjäll*, vidare har användaren *NatoX* medverkat vid granskningen av två artiklar – *Fjäll* och *Edgar Allan Poe*.

Även rörande den vandalism som påträffats i de tre artiklarna går insatserna att relatera till olika förhållningssätt. Vissa fall av vandalism är uppenbara, exempelvis klotter och raderingar, men svårare att upptäcka när felaktig eller missvisande information placerats in i en artikel. I artikeln *Edgar Allan Poe* framskyntar intressekonflikter mellan seriösa och vandaliserande användare. Användare som utför oönskade redigeringar kan ha ett holistiskt närmande i avsikt att på ett medvetet och systematiskt sätt förstöra, men det kan också röra sig om ett atomistiskt närmande vid enstaka mer spontana händelser utan bakomliggande avsikt. Vandaliseringarna utförs ofta av oregistrerade användare, presenterade med den använda datorns IP-nummer. När upprepade fall av oönskade redigeringar kommer från

samma dator är de inte sällan gjorda av samma person. En anonym användare har klottrat i artikeln *Edgar Allan Poe* genom att lägga till "Din mamma har gröne tår" sist i den löpande texten under rubriken *Annan världslitteratur som influerats av Poe* – eftersom samma dator använts för klotter vid ett flertal tillfällen blockeras den och kan därefter inte användas för redigeringar i Wikipedia. För att återställa artiklarna efter icke önskvärda redigeringar har en del användare utvecklat som sitt specialintresse att identifiera och hantera vandalism. Användaren *Tegel* hör till dem som återställer artiklar efter vandalisering, bland annat när användaren *Arene* ersatt innehållet i artikeln *Fri Vilja* med nonsensuttryck. På ett holistiskt plan kan agerandet gå att relatera till ett ansvarstagande för att Wikipedia ska vara ett seriöst uppslagsverk, och på ett mer atomistiskt plan att de fall av vandalism som råkat upptäckas blir åtgärdade. På användargenererade forum som Wikipedia blir det uppenbart att användarnas agendor varierar och att inte alla strävar efter att förbättra kvaliteten. Faktafel och oriktigheter kan smygas in i artikeltexter dels för att avsiktligt vilseleda andra och dels av rent oförstånd. Användare som påtar sig uppgiften att upptäcka och korrigera felaktigheter kan utveckla en kritisk och ifrågasättande blick som är användbar vid olika former av informationssökning. På ett än mer subtilt plan kan artiklarna innehålla värderingar och åsiktsuttryck som inte hör hemma i den encyklopediska texten och som ställer ytterligare krav på förståelsen för att faktatexter inte är neutrala utan representerar ett speciellt sätt att se på världen.

RESONEMANG OMKRING DEN MENINGSSKAPANDE ASPEKTEN – DJUPT OCH YTLIGT NÄRMANDE

Meningsskapandet handlar om att kunna relatera ny kunskap till tidigare kunskap – till såväl sin egen som till andras kunskap. Den meningsskapande aspekten rör konstruktionen av innebörd och mening, och går att dela in i ett *djupt* och ett *ytligt* närmande. Relaterat till Wikipedia kan det djupa närmandet innefatta ett reflekterande och kritiskt förhållningssätt som grundas i en ambition att bidra till artiklar som är faktamässigt korrekta och väl belagda. På ett ytligt plan kan meningsskapandet innebära en mer okritisk inställning som resulterar i subjektiva och obalanserade bidrag, samt även kan bidra till att artiklarnas kvalitet och helhetsintryck försämras. Som exempel på ytterligheter kan nämnas, att å ena sidan tillföra en artikel uppgifter som man på lösa grunder tror sig veta, och, å andra sidan, medvetet utgå från uppgifter hämtade från tillförlitliga vetenskapliga källor.

De tre artiklarna som berörs här har påbörjats på olika sätt. Den inledande versionen av artikeln *Fri vilja* innehöll länkar till fem uppslagsord och ingick därmed omedelbart ett större sammanhang. Underlaget till artikeln *Fjäll* hämtades (enligt historiksidans kommentar) från uppslagsverket *Nordisk Familjebok* av användaren *BL* som sedan inte gjorde fler insatser. Även här förekommer några länkar. Artikeln *Edgar Allan Poe* skapades av en anonym användare som skrev en mening. En användare kan påbörja en artikel för att han eller hon är intresserad av ämnet. Den bakomliggande drivkraften kan också vara att fylla en lucka i Wikipedia, exempelvis när en röd länk signalerar att uppslagsordet saknar artikel, när nya

fenomen dyker upp, eller när andra språkversioner har artiklar om ämnet. I artikeln *Edgar Allan Poe framgår* (av historikens kommentarer) att användaren *Nicke L* har översatt texter från en engelskspråkig version av artikeln för att utöka den svenska artikeln. Även vid översättningar kan användarnas insatser visa på ytterligheter. Det går att översätta artiklar helt med hjälp av översättningsprogram, utan att själv behöva ha kunskap i språket, vilket skulle kunna betraktas som ett ytligt närmande till skillnad mot att skickligt och noggrant översätta artiklar från en språkversion till en annan och därmed ha förmågan att uppfatta olika nyanser och skillnader i uttrycksätt.

Egentligen är det inte uppgiften i sig, utan förhållningssättet till den utförda uppgiften som är avgörande för vad för slags insikter individen får och för vad för slags lärande som sker – samma uppgift kan utföras med olika närmanden.

ROLLER OCH UTVECKLINGSFASER

Olika användarroller framträder under artiklarnas utveckling, och rollerna kan vara förknippade med olika förkunskaper och insikter. Initialt, under *knoppningsperioden*, utvecklas artiklarna långsamt, och användarnas mer sporadiska insatser syftar främst till att på ett mer ytligt plan ringa in sökordet. De tre artiklarna berör innehållsmässigt inte några problematiska eller kontroversiella fenomen, inte heller ämnen som kan tillskrivas stor aktualitet, vilket bidrar till den långsamma utvecklingen under de första åren. Med tiden ökar dock antalet involverade personer, men i de tre artiklarna är det mindre än 1 procent av användarna som har gjort fler än tre redigeringar i samma artikel. Varje artikel har någon extremt produktiv användare, en frontfigur, som gjort omfattande insatser ofta under en förhållandevis kort tid – främst användarna *Nicke L*, *Popperipop* och *Lapplänning*. Frontfigurerna framträder under *tillväxtperioden* där kraven på egen kunskap och/eller på förmågan att inhämta mer komplex information ökar. Endast under någon kortare period har två frontfigurer parallellt redigerat samma artikel. Insatserna bidrar till artiklarnas utveckling och medverkar till att artiklarna kan nå en ny utvecklingsfas: *mognadsperioden*. Denna period karaktäriseras av mindre omfattande insatser som främst avser att förbättra artiklarnas struktur och språk. Fasen ställer delvis andra krav på användarna som nu inriktar sig på att ge artiklarna en fungerande encyklopedisk form och helhet. Här kan personer med språklig kompetens öka läsbarheten. Det är blandningen av små och stora insatser som gör att de kan uppnå den kvalitet som bedöms vara tillräcklig för utmärkelsen *Utmärkt Artikel*. Eftersom den grundläggande tanken är att Wikipedias artiklar aldrig någonsin ska bli klara så fortsätter användarna att redigera även om artikeln nu uppnått en god kvalitet. Det finns alltid möjligheter till förändringar och förbättringar.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Wiki encyklopedierna, varav Wikipedia är den största och mest framträdande, har möjliggjort för många att engagera sig i skapandet och samlandet av kunskap. Wikipedia kan betraktas som en egen värld där en stor mängd individer agerar vid

samproduktionen, men också en källa som oerhört många kommer i kontakt med genom sina informationssökningar på Internet. Produktionen av artiklar innebär att användarna behöver förhålla sig till redan existerande texter och lära sig reflektera omkring vilka värderingar, röster och intressen som speglas dessa texter, men också vad som inte finns med. Eftersom Wikipedia saknar inbyggd trovärdighet, vilket vi till stor del tillskriver till exempel Nationalencyklopedin, är användbarheten beroende av individens förståelse för de villkor som texten produceras under. Allt större krav har med tiden ställts på verifieringen av fakta vilket medför att Wikipedia numera innehåller en mängd källreferenser till såväl digitala som traditionella källor. Vetenskaplig kompetens och ett källkritiskt förhållningssätt är till fördel för individen och underlättar bedömningen av enskilda texters tillförlitlighet – på Wikipedia såväl som i andra källor.

Som visats i resonemanget ovan kan individerna få olika erfarenheter av Wikipedia beroende på hur engagemanget ser ut. Utifrån sitt närmande till uppgifterna som utförs bör de i varierande utsträckning kunna erhålla förbättrad förmåga till kritiskt tänkande och även öka sin kreativitet och initiativförmåga – olika kompetenser som är värdefulla inslag i det livslånga lärandet.

Ramsden (2003) framhåller att i den akademiska miljön sker studenternas lärande utifrån givna uppgifter, och han ger olika exempel som att skriva en essä om en författare eller att lösa ett ekonomiskt problem. Det framgår dock inte vem som formulerar frågan eller uppgiften, eller om individens egen drivkraft, den egna viljan att lära sig något, kan iscensätta motsvarande situation som därmed skulle gå att reflektera omkring på ett likartat sätt som här.

På Wikipedia är uppdragen självpåtagna och individen måste själv upptäcka vad som behöver göras och ta initiativet. Hela tiden sker skapandet i samspel med andra. Två viktiga kompetenser för att fungera på denna arena är att kunna söka, hantera och bearbeta information (informationskompetens) samt att kunna hantera den digitala tekniken (digital kompetens). Genom engagemanget på Wikipedia kan individen stärka sin röst och bli en del av den pågående dialogen. I förlängningen kan den personliga utvecklingen även bidra till ett ökat engagemang för olika frågor i arbetslivet och i samhället. Den digitala kompetens, som Wikipedia kan hjälpa till att utveckla, är av stor vikt för att fungera i dagens informationssamhälle. Kompetensen innefattar kunskaper och förståelse relaterade till såväl möjligheter som risker förknippade med medieanvändning.

Att utbyta och bidra med kunskaper, samt att finna och rätta till felaktigheter, är de dominerande motiven hos respondenterna i den globala Wikipedia-studien (Glott et al., 2010). Dessa svar kan tolkas som att förhållandevis många respondenter närmar sig Wikipedia med en öppenhet för lärande. Insatserna kan, å ena sidan sett, vara planerade och medvetna med koppling till personliga intressen, eller, å andra sidan, komma från ett mer spontant och ostrukturerat engagemang. Det första fallet kan ses som en form av *självstyrt informellt lärande*, medan lärandet som kan ske i det andra fallet snarare passar bättre in på ett *incidentellt*, eller *oavsiktligt lärande*. Respondenterna i den nämnda globala Wikipedia-studien, gjord av bland

andra Glott et al., (2010) uttrycker i sina motiv till stor del önskemål om att *lära ut* och utgår ifrån att man har något att lära andra. En betydligt mindre del av respondenterna (25 procent) framhåller som motiv att de vill lära sig nya saker och erhålla ny kunskap vilket snarare betonar att de vill *lära in* genom att ta emot kunskap från andra. Oavsett om avsikten är att lära andra eller lära från andra, så kan Wikipedia fungera som en plats för lärande – ett lärande som bör förstås som en dialektisk process i vilken utlärningsprocessen också utvecklar den som förmedlar kunskapen. Lärandet behöver dock inte enbart vara av positiv karaktär utan kan även leda till insikter om den egna kunskapens begränsning. Enkäten till Wikipedias användare efterfrågar inte individernas upplevelse av lärande eller om deltagarnas engagemang förändrats över tid – om de själva kan uppfatta någon form av ökad kompetens eller egen utveckling. Förmodligen sker med tiden en förskjutning från nybörjarens mer avgränsade intresserelaterade redigeringar till den mer erfarne användarens vidgade engagemang och allt starkare röst. Den som knäckt Wikipedias kod och förstår det användargenererade wiki-uppslagsverkets villkor har förmodligen kunskaper som fungerar på andra sociala medier och i informationssamhället i stort. Få digitala forum har överlevt så länge som Wikipedia. Mycket tyder på att Wikipedia fyller en viktig funktion och har en utvecklande roll för många individer oavsett vem man är och vad man har för position i samhället – det finns många intressanta frågor att undersöka. Skrivandet av encyklopediska artiklar var för inte så länge sedan förknippade med experter, idag kan i princip vem som helst vara delaktig i produktionen och – åtminstone i sina egna ögon – bli en slags expert. Användarna blir kanske inte lärda personer i traditionell bemärkelse, men som lärlärokontext skapar Wikipedia lärande personer och de kunskaper som de erövrar blir till en del av det livslånga lärandet.

REFERENSER

- Bruns, A. (2008) *Blogs, Wikipedia, Second Life and Beyond. From Production to Prodosage*. New York: Peter Lang.
- Ellström, P.-E. (1996) *Livslångt lärande*. Lund. Studentlitteratur.
- Glott, R. & Ghosh, P. (2010) *Analysis of Wikipedia Survey Data. Topic: Age and Gender Differences*. (Collaborative Creativity Group. United Nations University MERIT). Hämtad 10 december 2013 från: http://www.wikipediasurvey.org/docs/Wikipedia_Age_Gender_30March%202010-FINAL-3.pdf.
- Glott, R., Schmidt, R. & Ghosh, P. (2010) *Wikipedia survey – Overview of Results* (Collaborative Creativity Group. United Nations University MERIT). Hämtad 10 december 2013 från: http://www.wikipediasurvey.org/docs/Wikipedia_Overview_15March2010-FINAL.pdf.
- Gorgeon, A. & Swanson, E. B. (2011) Web 2.0 according to Wikipedia: Capturing an organizing vision. *Journal of American Society for Information Science and Technology*, 62 (10), 1916-1932.
- Gougoulakis, P. & Borgström, L. (2006) Om kunskap, bildning och lärande–perspektiv på vuxnas lärande. I P. Gougoulakis & L. Borgström (red.), *Vuxnantologin. En grundbok om vuxnas lärande* (s. 23-52). Stockholm: Atlas Akademi.
- Marsick, V. J. & Watkins, K. E. (2001) Informal and Incidental Learning. *New Directions for Adult and Continuing Education*, Spring 2001(89), 25–34.
- Marton, F. (1988) Describing and improving learning. I R. R. Schmeck (red.), *Learning Strategies and Learning Styles* (s. 53-82). New York: Plenum.
- Marton, F. & Säljö, R. (1997) Approaches to learning. I F. Marton, D. Hounsell & N. Entwistle (Eds.). *The experiences of learning: implications for teaching and studying in higher education* (pp. 39-58). Edinburgh: Scottish Academic Press.
- OECD (1996) *Lifelong Learning for All*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Ramsden, P. (2003) *Learning to teach in higher education*. London: RoutledgeFalmer.
- Shirky, C. (2008) *Here comes everybody*. New York: Penguin Press.
- Smith, M.K. (2014) *Informal learning: theory, practice and experience*. Hämtad 3 april 2014 från: <http://infed.org/mobi/informal-learning-theory-practice-and-experience/>.
- Wikimedia. (2013) *List of Wikipedias*. Hämtad 19 augusti 2013 från: http://meta.wikimedia.org/wiki/List_of_Wikipedias.
- Wikipedia. (2011) Lista över utmärkta artiklar. Hämtad 15 september 2011 från: http://sv.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Utm%C3%A4rkte_artiklar#Kultur.
- Wikipedia. (2012) *Wikipedia:Lista över Wikipedia-användare sorterad efter antalet redigeringar*. Hämtad 18 oktober 2012 från: http://sv.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Lista_%C3%B6ver_Wikipedia-anv%C3%A4ndare_sorterad_efter_antalet_redigeringar.
- Wikipedia. (2013) *Wikipedia: Statistik över utvalda artiklar. Antal bra och utmärkta artiklar över tiden*. Hämtad 12 juni 2013 från http://sv.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Statistik_%C3%B6ver_utvalda_artiklar.

